

² Bu basımdan sonra, Abu ka lügati, V. V. Veliaminof Zernof tarafından Fransızcaya çevrilmi ve 1869'da ne redilmi tir.³

Bu me hur eser ile Thury tarafından stanbul'da bulunan Abu ka lügati arasında hiçbir münasebet yoktur. Abu ka lügati hakkında ufak bir yazı yazmı olan Thury'ye göre,⁴ Ali îr Nevaî'nin ölümünden sonra yazılmı tır ve Ça atay dilinin en eski lügatidir.

Bu eserlerden sonra, *بدايع اللغت* adlı Ça atayca Farsça lügati zikredebiliriz. Bu lügat, Ali îr Nevaî'nin eserlerinde geçen kelimeleri izah etmektedir. in A. Vambery'ye ait yazma nüshası 1715'te yazılmı tır.

سنکلاخ adını ta ryan me hur Ça atayca Farsça lügat, Ça atay dili tarihi için çok kıymetli bir eserdir. *سنکلاخ*'tan istifade eden birtakım lûgatçiler tarafından yapılan hulâsalardan bu eserin çok zengin bir lügat oldu u anla ılmaktadır. Thury, Muhammed Mehdi Han Asterâbâdî tarafından kaleme alınan bu eserin 1760'a do ru yazılmı olaca nı söylemektedir.

خلاصة عباسی ba lıklı Ça atay lügati, *سنکلاخ*'a dayanmaktadır. Abbas adlı bir lûgatçi tarafından yazıldı ı anla ılan bu eserin Tahran nüshasında, Vambery'ye göre, mühim yanlı lar vardır. *خلاصة عباسی*'nin Paris nüshasında da pek açık birtakım istinsah hataları göze çarpmaktadır; Tebriz Fransız konsolosu Amede Qerry'nin Pavet de Courteille'e gönderdi i nüshadan her bakımdan daha iyidir.

خلاصة عباسی gibi, 1825'te Kalküta'da ne redilen *لغت ترکی* adlı Ça atay lügati de birçok yanlı larla doludur.

¹ *A közep-azsiai török nyelv ismertetesei*. Budapest, 1906. Türkçe tercümesi: *Orta Asya Türkçesi üzerine tetkikler* (Millî Tettebbular Mecmuası II, 207-233).

² Vambery Armin, *Abuska*. Csagatajtörök szogyüjtemeny. Török keziratbolforditotta, elöbeszeddel es jegyzetekkel kiserite Budenz Jozsef. Pest, 1862.

³ V. V. Veliam Dof Zernof, *Dictionnaire D'agatai-tarc*. Petersbourg, 1869.

⁴ Thury Jozsef, Az «Abu ka Lügati» czimü csagataj szotar : Keleti Szemle V, 2.

1855'e do ru Tebriz'de ne redilen Hidayet'e ait Ç a atayca Farsça lüğ at, Pavet de Courteille'in fikrine göre, yine سنکلاخ'tan istifade edilmek suretiyle vüc uda getirilmi tir.

Nihayet 1861'de yazıldı ı anla ılan بهجت اللغت ba lıklı Ç a atay lüğ ati de سنکلاخ'a dayanmaktadır. Bu eserin ilk nüshası, Thury tarafından stanbul'da bulunmu tu.¹ Sonradan A. A. Romaskeviç, Fethi Ali Kaçar tarafından yazılan bu kıymetli lüğ atin yeni bir nüshasını Tahran'da ele geçirmi tir.² Thury'nin fikrine göre, bu eser Ç a atay diline ait lüğ atlerin en zenginlerindendir.

Bu lüğ atlerden sonra, eyh Süleyman Efendinin لغت چغتای و ترکی عثمانی (stanbul, 1298) adlı me hur eseri zikredilebilir. Son zamanlara kadar klâsik bir eser öhretini muhafaza etmi olan bu lüğ at, sonradan I. Kunos tarafından Almancaya kısaltılarak tercüme olunmu tur.³ Mamafih eyh Süleyman Efendinin lüğ atinden istifadeyi kolayla tırmak maksadı ile yapılan bu tercümede müh im yanlı lar oldu unu ve ihtiyatla kullanılması lâzımgeldi ini söyliyelim.

Avrupa'da da müste rikler tarafından Ç a ataycaya ait türlü lüğ atler vüc uda getirilmi tir. Vambery'nin, *Çagataiske Sprachstudien'i* (Leipzig, 1867) ile Pavet de Courteille'in *Dictionnaire Turk Oriental'i* (Paris, 1870) bunların en maruflarıdır. Ç a ataycaya ait lüğ atler arasında J. Th. Zenker⁴ ile L. Budagov'un⁵ eserleri ve en son olarak da W. W. Radloff'un *Opit slovarya tyurkskix nareçiy*⁶ adlı büyük lüğ ati zikredilebilir.

Ç a atay lüğ atleri hakkında verdi imiz bu izahat, Ç a atay dili üzerinde eski zamanlardan beri çok u ra ılmı oldu unu göstermektedir. Fakat buna ra men, bu zengin malzeme her bakımdan itimat ve güvene lâyük de ildir. Çünkü bu lüğ atler, ekil ve mâna bakımından birçok yanlı lar ihtiva etmektedir. Ç a atay lüğ atlerinin yazılı kaynaklara dayandıklarını biliyoruz. Ç a atay eserlerinde iyi okunamamı veya fena yazılmı birtakım yerler sık sık göze çarpmaktadır. Ç a atay kelime hazînesine ait eserlerin bu bakımdan tetkik ve tenkidi, Türk dilcileri için çok müh im bir mesele te kil etmektedir. En son ve en müh im Ç a atay lüğ ati olan Feth Ali Kaçar'ın *Behcet ül lüğ at'i* hakkın

¹ Thury Jozsef, A «Behdset ül Lugat» czimü csagataj szotar. Budapest, 1903.

² A.A. Romaskeviç, *Novry çagataysko-persidskiy slovar'* (Mir Ali ir. Leningrad, 1928. s. 83 99) — Bu yazımın Aptullaholu Hasan tarafından yapılan Türkçe tercümesi 1943'te Türkiyat Mecmuası'nda çıkmı tır (*Yeni [bir] Ç ağ atay • Fars lüğ ati* Türkiyat Mecmuası IV, 281 • 293).

³ . Kunos, *Şejx Sülejman Efendi*» *Çagataj - Osmanisches Wörterbuch*, Budapest, 1902.

⁴ Jules Theodore Zenker, *Dictionnaire Turc-Arabe-Persan*. Leipzig, 1866 1876.

⁵ Lazar Budagov, *Sravnitel'nyy slovar' turecko tatarskix nareçiy*. Peterburg, 1869 1871.

⁶ I IV. Petersburg, 1893 1911.

da yazdı ı güzel bir eserde Thury dahi Ça atay lûgatlerine ait bazı noktalara temas etmi ti. Thury'nin pek haklı olarak söyledi i gibi, Zenker, Budagov, Pavet de Courteille ve eyh Süleyman Efendi lûgatleri mühim yanlı larla doludur. Bu sebeple, bu eserleri daima büyük bir dikkatle kullanmak ve sa lam tanıklarla kontrol etmek zaruridir.¹ Gy. Nemeth, vaktiyle Thury hakkında verdi i bir konferansta, bu mesele üzerinde ehemmiyetle durmu ² ve bu eserin bu bakımdan Türk filolojisinin en mühim mahsullerinden biri oldu unu söylemi ti.

Nemeth'in bu fikrine i tirak etmemek kabil de ildir. Yalnız ne yazık ki Thury'nin bu yazısı Avrupalı dilcilerin gözüne çarpmamı ve Türk dili tarihi ara tırmalarına tesir edememi tir. Bu durum kar ısında, Radloff bile lûgatine eski Ça atay eserlerinden birçok yanlı kelime ve ekiller nakletmi tir. Buna bir örnek olmak üzere Ça atayca لباشاق *laba aq* "li en,³ entrave, regle., kelimesi zikredilebilir. Radloff, bu kelimeyi Pavet de Courteille ve eyh Süleyman Efendi lûgatinden almı tir. Tıpkı Radloff gibi, Zenker de aynı ekli Pavet de Courteille'den nakletmi tir. Yalnız, Zenker'de لباشاق eklinden ba ka bir لباشك ekli de vardır. eyh Süleyman Efendinin nakletti i لباشاق «قاعده* اصول* ارتباط* انضباط» kelimesini Kunos *le ba aq* ekinde okumu ve "Regel, Band., olarak izah etmi tir. *Behcet ül lûgat* gibi sa lam bir esere dayanan Thury, bu kelimenin قبا " felsö ruha, kaftan [elbise, kaftan] mânasına geldi ini ispat etmi tir. *Behcet ül lûgat* müellifi, *laba aq* kelimesinin Mo ol dilinden alınmı oldu unu da söylemektedir ki tamamıyla haklıdır. Çünkü *labasi* kelimesi eski Mo olcada "un habit de cérémonie, sans collet., (Kovalevskiy) mânasına gelmektedir.

Pavet de Courteille ile eyh Süleyman Efendinin dayandı ı eserde Ça atayca *laba aq* kelimesi, yanlı olarak قيد "lien,³ entrave, regle., olarak izah edilmi tir.

¹ J. Budenz, 1882'de, *Csag bara «bör» ?* (Nyelvtudományi Közlemenyek XVII, 323 324) ba lıklı küçük yazısında, Ça atayca *bara*, *paru* kelimesi ile u ra mı ve Vambery nin kelimeye yanlı mâna verdi ini ispat etmi tir. Budenz'in fikrine göre, *Abuşka* ve *Cagataische Sprachstadien'de* bu kelimeyi «Haut, Hulle» diye tarif etmekle, Vambery büyük bir hataya dü mü tür. Vambery'yi Türkçe كورك kelimesi a ırtmı tir. Çünkü Vambery bu kelimeyi *kürk* ekinde okumu tur. Halbuki Farsça «instrumentum patae simile, quo nivem amovent» (Vullers) mânasına gelen *دور* *aru* kelimesinden de anla ılaca ı gibi, Ça atayca *bara*, *para* kelimesi «kürek» mânasına gelmektedir. (Bu kelime hakkında bilgi edinmek için bk. J. Budenz, *Egy kis viszhang Vambery ur valaszara*. Budapest, 1886. 26. s.). Zenker., lûgatinde bu kelimeyi Vambery'den alarak, *para* ekinde ka detmi ve tıpkı Vambery'de oldu u gibi, «Haut, Fell, Leder» diye tarif etmi tir ki yanlı tir. Pavet de Courteille'de bu cihet daha do ru gösterilmi tir : «pelle; peau, enveloppe». Yalnız, Pavet de Courteille'in bunu «pelle» ve «peau, enveloppe» diye izah etmesi yanlı tir. Do rusu yalnız «pelle» olacaktır. Budenz'in bu yazısını görmedi i anla ılan Kunos, eyh Süleyman Efendinin nakletti i *paru* kelimesini yanlı olarak «Pelz [kürk]» diye izah etmi tir.

² *Thury Jozsef emlekezete*. Budapest, 1934. 20 21. s.

³ Radloff lûgatinde bu kelime, yanlı olarak lieu ekinde yazılmı tir.

Bunun gibi, birtakım Ça atay lügatleri چیتوق kelimesine de imdiye kadar hiç tesadüf edilmeyen bir mâna vermektedirler. Radloff bu kelimeyi *çituq* ekinde okumu ve "qui fait muavaisement mine; poignée de l'épée de Djingis khan; le diable,, tarzında izah etmiştir. Aynı müellif bu kelimeyi lügatinin başka bir yerinde, eyh Süleyman Efendiden alarak *çituq* "der Schwertgrif des Tschingis Chan,, ekinde göstermiştir. Radloff, *çituq* kelimesini Zenker'in lügatinden almıştır, fakat چیتوق ekini, Zenker'e uyarak *çituq* diye okumakla yanılmıştır. Çünkü Radloff'un transkripsiyon sistemine göre, bu kelimeyi *çituq* tarzında okumak lâzımdır. Yukarıda gösterdiğimiz gibi, Radloff *çituq* maddesinde bu, ciheti daha doğru tesbit etmiştir. eyh Süleyman Efendi چیتوق kelimesini öyle izah ediyor: «طارغین* ترش رو آدم* بد چهره* بی نمک* بد شکل* دارغین»

Thury, yukarıda zikredilen eserinde, Zenker'in naklettiği kelime ile u r a m ı ve "poignée de l'épée de Gıngis khan; le diable,, mânasının yanlış olduğunu ispat etmiştir. Yalnız, Macar âlimi515 Tc(ey) Tj0 Tc(h) Tj

tur. Ben, bu eklin do ru oldu unu zannediyorum. Çünkü Ça atayca"pantolon,, mânasına gelen bu kelime, Mo ollar arasında *ümiüün* "culotte.pantolon, chausses,, (Kovalevskiy) ekinde kullanılmı tır. Eskiden beri Ça atayca ya da girmi olan Mo olca *ümiüün* kelimesinin Ça atay sahasında *اومودون* ekinde yazılarak, *ümiüün* okundu unu sanıyorum. Bu sebeple, bu kelimeyi *اومورن* ekinde zikreden *Behcet ül lûgat* sahibi yanılmı tır. Daha eski bir eserden alındı ı muhakkak olan bu ekil Thury'yi de a ırtmı tır. Yukarda da söyledi imiz gibi, *Behcet ühlûgat'e* çok güvendi i anla ılan Thury, bu kelimeyi *umurun* diye okumu tur. Kelimeyi yanlı olarak *اومودوق* ekinde zikreden eyh Süleyman Efendi lûgatine dayanan ve *umuduq* eklini kabul eden Kunos, eyh Süleyman Efendinin verdi i bilgiyi iktibastan ba ka bir ey yapmamı tır.

Tıpkı *umurun* kelimesi gibi, Thury'yi Ça atayca *كرفكه* kelimesi de yanılmı tır. *Behcet ül lûgat'ten* alarak bu kelimeyi *كرفكه gerfeke* "zırh,, diye okuyan Thury, Pavet de Courteille lûgatinde bu kelimenin yanlı olarak *كرفكه* "cotte de mailles qu'on appelle aussi ساووت" ekinde kaydedildi ini söylemi tir. Pavet de Courteillein nakletti i tanık gibi, eyh Süleyman Efendi lûgatinde gördü ümüz *كرفكه* ekli de yanlı tır¹. Pavet de Curteille ile eyh Süleyman Efendi'nin zikrettikleri *كرفكه* ekinin yanlı oldu unu haklı olarak ileri süren Thury, Zenker lûgatinde de bu kelimenin aynı ekilde yazıldı ını görmemi tir. Pavet de Courteille lûgatinden istifade eden Zenker, bu eklin nasıl okunaca ını katı olarak kestirememi ve kelimeyi yalnız Arap harfleri ile *fi* ekinde yazmakla iktifa etmi tir. Fakat bizim fikrimize göre, *Behcet ül lûgat'z* dayanarak *كرفكه* ekinin yanlı oldu unu ileri süren Thury'nin bunu *gerfeke* diye okuması yanlı tır. Bu kelimenin do rusu *kerefke* olacaktır.

Bu fikrimizi ispat edecek en sa lam delil olarak, bu kelimenin Türkler arasında hâlâ ya adı ını söyleyelim. Radloff'un ifadesine göre, Kazaklar arasında *kereüke* kelimesi "der Panzer,, mânasına geldi i gibi, Kırgızlar arasında da *kürokö* sözü "der Panzer,, demektir. Bu sa lam tanıklar, Ça atayca *كرفكه* kelimesinin *kerefke* ekinde okunaca ını açıktan açı a göstermektedir, sanıyoruz. Thury, bunu *gerfeke* yazmakla tamamiyle yanılmı tır.

Bundan ba ka, Thury'nin düzeltmeleri bile arasına çürük ve hattâ yersizdir. Macar âlimi, *Behcet ül lûgat* hakkındaki kıymetli eserinde, Ça atayca *اچيرغه* *acirga* kelimesinin mânasını düzeltmek istemi tir. Ona göre, bu kelime "aygır,, mânasına gelmektedir. Ça atayca *اچيرغه* kelime

¹ eyh Süleyman Efendinin verdi i ekli tenkidsiz bir surette iktibas eden Kunos bu kelimeyi *kerekke* ekinde yazmı tır!

² Zeoker'in bu kelimeyi *t* (turc) diye göstermesi yanlı tır i do rusu *to* (turc oriental) olacaktır.

sini Pavet de Courteille "rave,, diye izah etmi , kelimenin Ça ataycaya Mo olcadan geçti ini söylemi tir. eyh Süleyman Efendi lüğatinde bu kelimeyi öyle izah ediyor: « بيان توربی * فجل * چیر * اجریق » Radloff açır a "wilde Rube,,

isir

Ça atayca ايسير "ein Jagdvogel,, kelimesini Vambery'nin *Cagatai sche Sprachstudien* adlı eserinden alan' Radloff, bu kelimeyi *isir* ekinde okumu tur. Vambery lüğatinde bu kelime ايسر ekinde gösterilmi tir. Buna kar ı, Pavet de Courteille lüğatinde bu kelime ايسير tarzında yazılarak, tıpkı Vambery ve Radloff'ta oldu u gibi, "faucon,, diye izah olunmaktadır. eyh Süleyman Efendi lüğatinde de bu geli me ايسير ekinde kaydedilmi ve « باز * بر نوع شكار قوشيدر » diye tarif olunmu tur.

Benim fikrime göre, Vambery'nin eserinde gördü ümüz ايسر ekli, yanlı bir ekil olacaktır. Çünkü Türkler arasında bugün buna benzer bir kelime yasamıyor. Bu sebeple, bu kelimeyi Vambery'nin eserinden alarak *isir* ekinde kaydeden Radloff da yanılmı tır. Buna kar ı, Pavet de Courteille ile eyh Süleyman Efendinin ايسير ekli her bakımdan do rudur. Bu kelime, *ispir* telâffuzu ile "bir avcı ku adı,, mânasına Anadolu'nun birçok yerlerinde hâlâ kullanılmaktadır. Hâmit Zübeyr ve shak Refet, *Anadilden Derlemelerde* bu kelimeyi *ispir* "bir avcı ku adı,, ekinde tesbit etmi lerdir. Türk Dil Kurumunun çıkarımı oldu u *Türkiye'de Halk A zından Söz Derleme Dergisi* ba lıklı büyük eserde de bu kelime aynı ekilde yazılmı ve "bir çe it av avlatılan çaylak, do an» diye tarif olunmu tur.

onzel

Pavet de Courteille lüğatinde bir اوتزل kelimesine tesadüf edilmektedir. Eski Ça atay lüğatlerinden iktibas edilen bu söz "mensonge,, mânasına gelmektedir. Bu kelime eyh Süleyman Efendi lüğatinde de اوتزل « يلان * كذب * دروغ » ekinde yazılmı tır. Kelimenin ba ka eklini bilmiyen Kunos, bunu *onzel* diye okumu tur.

Mamafih bizim fikrimize göre, eyh Süleyman Efendi lüğatindeki اوتزل eklini bu tarzda okumakla Kunos büyük bir yanlı a dü mü tür. Çünkü Pavet de Courteille ile eyh Süleyman Efendinin naklettikleri اوتزل ekli yanlı tır. Bu kelimenin do rusu اوترك *ötrük* olacaktır. Türkçe "yalan,, mânasına gelen *ötrük* kelimesi yeni Ça atay lüğatlerinde [REDACTED] ekillerinde kaydedilmi tir.

i al

Onzel kelimesi gibi, Ça atayca شيشال "ein grosses Schaf,, kelimesi de yanlı tır. Benim bildi ime göre, bu kelimeye yalnız Radloff lüğatinde tesadüf edilmektedir. Kelimeyi *i al* diye okuyan Radloff, bu kelimeyi Vambery'nin *Cagataische Sprachstudien* ba lıklı eserinden aldı nı ilâve etmi tir. Halbuki Vambery me hur eserinde bu kelimeyi شيشاك *i ek* ekinde göstermi tir. Bu *i ek* eklini artça "ein zweijähriges Schaf ,,

mânasına gelen *i ak* (Radloff), Farsça "a sheep a year old,, mânasına gelen *i âk* (Steingass²) kelimeleri teyid etmektedir. *i ek* kelimesinin çok eski zamanlardan beri kullanıldığına dair bu mühim tanıklara ilâveten, bu kelimenin *i ek* telâffuzu ile Anadolu'nun birçok yerlerinde kullanıldığıını da söyleyelim. Hâmit Zübeyr ve şak Refet (*Anadilden Derlemeler*) bu kelimenin bütün Anadolu'da "iki yaına girmi di i koyun,, mânasında kullanıldığıını tesbit ediyorlar. Türk Dil Kurumunun çıkarmı oldu u *Türkiye'de Halk A zından Söz Derleme Dergisi* ba lıklı eser, *i ek* kelimesinin Anadolu'da bugün ne mânada kullanıldığıını bize daha iyi izah etmektedir: *i ek* 1. "sütlü koyun,,; 2. "1 2 ya arasında olan koyun,,; 3. "burulmu koç,,; 4. "genç, kocamamı manda,,.

Bütün bu kayıtlar, Vambéry tarafından nakledilen *i ek* eklinin do ru oldu unu açıkça göstermektedir. Bu *شیشاک* kelimesini *شیشال* eklinde tesbit eden Radloff, bunu Vambéry'ye istinaden böyle yazdığıını zikrediyor.

Vambéry'nin eserindeki *شیشاک* eklini bu tarzda tesbit etmekle Radloff büyük bir hata yapmış, hele bu yanlış ekli Vambéry'ye isnad etmekle, ikinci bir yanlış da dü mü tür.¹

çapa

Radloff, Ç a atayca "der Schlitten,, mânasına gelen *چاپا* kelimesini *çapa* eklinde okumu tur. Bu kelimeyi hiçbir tanıkla ve örnekle teyid etmiyen Radloff, *çapa* eklini kabul etmekle büyük bir hataya dü mü tür. Bu kelimenin *چانا* *çana* eklinde okunacağı, eski ve yeni Türk lehçelerinde hâlâ kullanılan *çana* sözü olacağı açıktır: *çana* [Tel., Ku u, Tar., Kazan] "[Tel., Ku u] der Schlittenlauf, die Schneeschuhe,,; "[Tar., Kazan] der Schlitten,, (Radloff) | *çanaq* [Alt., Tel., Ku u] "der Schlitte,, (Radloff) | *sangı* [Kazak] "die Schneeschuhe,, (Radloff) | *ana* [or] (Radloff) | *ana* [or, Soyut, Kazak] "[or] die Schneeschuhe,,; "[Kazak] der Schlitten,, (Radloff) | *anaq* [or] "der Schlitten,, (Radloff) | *can a* [Baraba] "die Schneeschuhe,, (Radloff) | *cana* [Küyerik] "der Schlittenlauf; die Schneeschuhe,, (Radloff) | *ç'ana* [Karaçay] "Schlitten,, (Pröhle; KSz X, 97) | *çana* [c = ts] [Balkar]; *çana* [Kumuk] (Pröhle: KSz X, 213).²

¹ Radloff'ud büyük lügatinden istifade eden L. Rasonyi, *Taksony* (Magyar Nyelv XXIII, 279) ve *Valacho-türccica* (Aus den Forschungsarbeiten d. Mitgl d. Ung. nst. und d. Coll. Hung. in Berlin. Berlin — Leipzig, 1927. 91 s.) adlı yazılarında, *şışal* kelimesini *şış* + *-l* tarzında izah etmiş tir. Yakarda verdi imiz izahat ve getirdi imiz örnekler, Rasonyi'nin yanlışlığıını pek açık gösteriyor. Tıpkı Rasonyi gibi, bu *şışal* ekli Zs. Batky'yi de a ırtmış tir. Rasonyi'nin *Valacho-türccica* ba lıklı eserine dayanan Batky, *Csicsó es tarsai* (Nepünk es Nyelvünk VI, 190 195) ba lıklı yazısında, Macarca *Susol* adını Ç a atayca *şışal* kelimesi ile birleştirmiş tir. Bu yersiz birleştirmede hakkında bilgi edinmek için bakınız: H. Eren, *Susol* (Magyar Nyelv, XLII. 57).

² J. Kalima, 1910'da çıkan *Alie Berührungen zwischen finnisch-ugrischen und*

Radloff lüğatinde gördü ümüz Ç a atayca ساناق *sanaq* "der Schlitten,, kelimesi de çana ile ba lı gibi görünmektedir: ساناق * > ساناق. Mamafih bu, imdilik sadece bir faraziyeden ibarettir.

qum um

Radloff, Ç a atayca "der Schnabel,, mânasına gelen قومشوم *qum um* kelimesini *Lûgat i Türki'den* iktibas etmi tir. Bu kelime Pavet de Courteille tarafından da nakledilmi ve قومشوم "bec d'un oiseau,, ekinde gösterilmi tir. Zenker, bu kelimeyi قومشوم، قومشوم ekillerinde kaydetti i gibi, Budagov da قومشوم *qum um* ekinde tesbit etmi tir. eyh Süleyman Efendi lüğatinde yalnız قومشوم ekinde tesadüf edilmektedir. Kunos, eyh Süleyman Efendiye borçlu oldu umuz bu ekli *qum um* tarzında okumu tur.

G. J. Ramstedt, *Kalmückisches Wörterbuch* (Helsinki, 1935) adlı güzel eserinde, bu *qum um* kelimesini Mo olca *qongsiyar* "le bout du nez; nez, bec,, (Kavalevskiy) sözü ile birle tirmek istemi tir (*xañsār*). Fakat benim tahminime göre, bu kelime hakkında bol ve sa lam bilgisi olmadı ı anla ılan Ramstedt'in bu iddiası, yersizdir. Zira, Budagov, Zenker, Pavet de Courteille, eyh Süleyman Efendi ve Radloff gibi lüğatçilerin *Lûgat i Türki'den* veya ondan istifade etmi türlü eski Ç a atay lüğatlerinden alarak قومشوم، قومشوم ekillerinde yazdıkları bu kelime, Türkçe "gaga,, mânasına gelen *tum uq* (∞ *tumçuq*) ekli ile ba lı bir ekil gibi görünmektedir. *Tum uq* kelimesi Ç a atay lüğatlerinde قومشوق ekinde yazılmı tır. Mamafih bu قومشوق kelimesi قومشوم ekinin son harfini izah etmemektedir. Bu ciheti aydınlatmak için *tum uq* kelimesinin قومشوغ ekinde dayanabiliriz. Radloff tarafından kaydedilen bu yeni ekil, قومشوم > قومشوق de i mesini tamamiyle aydınlatmakta ve bizim fikrimizi her bakımdan teyid etmektedir.

balin

Ç a atayca بالين "die Funken des Feuerstahls,, kelimesini *Lûgat i Türki'den* alan Radloff, bu kelimeyi *balin* diye okumu tur. Bizim fikrimize göre, Radloff bu kelimeyi *Lûgat i Türki'den* tenkidsiz bir surette nakletmekle aldanmı tır. Çünkü imdiye kadar yalnız *Lûgat i Türki'de* gördü ümüz bu *balin* ekli tamamiyle yanlı tır. Do rusu يالين *yalin* olacaktır. *Yalin* ekli Radloff lüğatinde kaydedildi i gibi, eski ve yeni di er Ç a atay lüğatlerinde de bu kelime hakkında bazı malûmata tesadüf ediliyor.

slavischen Sprachen (Wörter und Sachen II, 182 186) adlı yazısında çana (∞ *çanaq*) kelimesi hakkında oldukça bol ve mühim bilgi vermi tir. P. Schmidt, 1928'de çıkan *Etymologische Beiträge* (Journal de la Societe Finno Ougrienne XLII 3: 13) ba lıklı yazısında, Türkçe çana sözünü zikretmekle beraber, Kalimanın de erli yazısından habersiz kalmı tır.

bastun

Zenker "coussio, lit., diye izah etti i Ç a atayca باستون *bastun* kelimesini *Lûgat i Türki'den* iktibas etmi tir. Aynı eserden istifade eden Budagov, lûgatinde bu kelime hakkında *Lûgat i Türki'nin* verdi i malûmatı tekrar etmi tir. *Lûgat i Türki'ye* dayanan Radloff, bu kelimeyi *bastun* "der Pfühl, das Kissen, das Bett,, ekinde okumu tur. Nihayet باستون "coussin, lit., kelimesi Pavet de Courteille lûgatinde de zikredilmi tir.

Budagov, lûgatinde bu kelimenin "تون باسق و باسى" kelimelerinden geldi ini ileri sürmü se de, yanılmı tır. Çünkü Ç a atayca *bastun* kelimesi, Türkçe "yastık,, mânasına gelen ياستوق *yastuq* kelimesi ile ba lı bir kelimedir ki, sonradan basit bir yanlı lık neticesinde de i mi ve ayrı bir ekil almı tır. *Yastuq* kelimesine hemen bütün Ç a atay lûgatlerinde raslanmaktadır.

ba an

Zenker, Ç a atayca باغان *ba an* "der Elefant [fil],, kelimesini *Lûgat i Türki'den* almı tır. Yine *Lûgat i Türki'den* istifade eden Budagov, lûgatinde bu kelimeyi aynı ekilde yazarak, tıpkı Zenker'de oldu u gibi, "fil,, diye izah etmi tir.

Mamafih bizim fikrimize göre, Ç a atayca "fil,, mânasına gelen bu kelime, ekil bakımından tashih ve izaha muhtaçtır. Çünkü bizim bildi imize göre, eski ve yeni Ç a atay lûgatlerinde bu kelime hakkında daha fazla malûmata tesadüf edilmedi i gibi, Türkler arasında da bugün buna benzer bir kelime ya amıyor. Bizce, bu kelime Türkçe "fil,, mânasına gelen *ya an* sözü ile ba lıdır. Bu eski kelime türlü dil yadigârlarında يغان *ya an* ekinde kaydedildi i gibi, eski ve yeni Ç a atay lûgatlerinde de يغان ekinde yazılmaktadır. Radloff, büyük lûgatinde bu kelimeyi do ru olarak *ya an* diye okumu tur. Sonra, bizim tahminimize göre, Ç a atayca "fil,, mânasına gelen ييغت *yi ant* (Radloff) kelimesi de *ya an* ile ba lı bir kelimedir.¹ Ç a atayca *ya an* kelimesi ile ba lı olarak, Mo ollar arasında da "fil,, mânasına bir *ça an* (Kovalevskiy) sözü mevcut oldu unu söyleyelim.

Bütün bu tanıklar, *Lûgat i Türki'deki* باغان ekinin *ba an* diye kaydetmekle Zenker'in ne kadar yanıldı nı açıkça gösteriyor. Bu yanlı ekil, aynı kayna a dayanan Budagov'u da a ırtmı tır.

Bizim zikretti imiz tanıklara göre, *Lûgat i Türki'de* gördü ümüz

باغان kelimesinin يغان diye düzeltilece ir Ç a aj0 Tc(agüver' 0.055 Tc(n3.133 Tcösin) Tj0 Tc(e)

bay aç

Zenker, *Lûgat i Türki'den* nakletti i «درخت» *بايناج* kelimesini *bay-aç* okumu tur. *Lûgat i Türki'nin* verdi i malûmattan istifade eden Budagov, lüğatinde bu kelimeyi *بايناج* ekinde kaydetmi tir. Yine aynı lügata dayanan Radloff, *بايناج* kelimesini *bay aç* tarzında tesbit etmi tir.

Zenker, lüğatinin ba ka bir yerinde, bu kelimeyi *بيئاج* ekinde göstermi tir. Bu yeni ekli *bi aç* tarzında okuyan Zenker, *bay aç* ile *bi aç* arasındaki yakınlı a dikkat etmi , fakat *bay aç* > *bi aç* geli imini aydınlatmamı tır. Zenker'in verdi i *bi aç* eklini bilmiyen Radloff, *bay aç* kelimesini *bay + a aç* tarzında çözmek istemi tir. Fakat Radloff her bakımdan yanılmı tır. Ç a atayca *bay aç* kelimesini *bay+a aç* ekinde çözmek imkânı yoktur. Çünkü bu kelime Türkçe *a aç* kelimesi ile ba lıdır.

A *aç* kelimesi Türkler arasında *a aç*, *a aç*, *ahı* , *ı aç*, *yi aç*... ekillerinde ya amaktadır. Eski ve yeni Ç a atay lüğatlerinde bu kelime *ايئاج* *i aç*, *بيئاج* *yi aç* ekillerinde tesbit edilmi tir. te benim tahminime göre, Ç a atayca *بايناج* *bay aç* kelimesi *بيئاج* *i aç*, *بيئاج* *bi aç* kelimesi de *بيئاج* *yi aç* ekinde gelmektedir.¹

banqan, banqaq, bayqaq

Zenker, "Name einer Frucht (?) „ diye izah etti i Ç a atayca *بانقان* *banqan* kelimesini *Lûgat i Türki'den* almı tır. Yine aynı lügata dayanan Budagov, bu kelimeyi *بانقاق* *banqaq*, *بيئاق* *bayqaq* "greckiy orex,, ekillerinde yazmı tır. Budagov, lüğatinin birinci cildine ilâve etti i düzeltmelerde, bu kelimeyi *بيكاق* ekinde göstermi ve Baburnâme'den aldı ı *بيكاق* eklinin *بيكاق* kelimesinden basit bir noktalama yanlı ı sayesinde çıktı mı söylemi tir. Pavet de Courteille *بانقاق* *banqaq* "espece de noix,, gelimesini *Lûgat i Türki'den* almı tır. Radloff, Budagov'un lüğatinden istifade ederek *بايقاق* *bayqaq*, *بانقاق* *banqaq* kelimelerini lüğatinde "die Wallnuss,, diye izah etmi tir.

Budagov, lüğatinde *bayqaq* kelimesi ile *banqaq* kelimesi arasındaki ses ve mâna benzerli ine dikkat etmi tir. Fakat lüğatine ilâve etti i düzeltmelerde *بيكاق* ile *بيكاق* ekillerini hakkında verdi i malûmat, tashih ve izaha muhtaçtır. Budagöv'tan istifade eden Radloff, lüğatinde *bayqaq*, *banqaq* kelimeleri hakkında Budagov'un verdi i malûmatı iktibastan ba ka bir ey yapmamı tır.

¹ eyh Süleyman Efendi lüğatinde bir *بيئاج* «a aç» kelimesine tesadüf olunmaktadır. Kunos bu kelimeyi yanlı olarak *yığağ* okumu tur. Halbuki eyh Süleyman Efendi tarafından örnek olarak gösterilen hikmette bu kelime *بايناج* ekinde yazılmı tır. Kunos'un *yığağ* okumak istedi i *بيئاج* ekli basit bir tertip hatasından ba ka bir ey de ildir.

Bayqaq, banqaq, banqan ekilerinin çözümüne gelince, *bayqaq* (∞ *banqaq, banqan*) kelimesi, öyle sanıyorum ki, Türkçe "ceviz,, mânasına gelen *gan aq* kelimesi ile ba lı bir kelimedir. *Yun aq* kelimesi hakkında Kâ garlı Mahmud'da küçük bir kayıt vardır. Buna göre. *ya aq* kelimesi "ceviz,, mânasına gelir ki, a a ıdaki tanıklara uygun gelmektedir: *يانقاڭ yañaq* [Ça .] "die Nuss, Kokusnuss,, (Radloff), | Türki *يانقاڭ يانقاڭ yan()aq* "walnut,, (Raquette: MSOS XVII, 230; G. Jarring, *The contest of the fruits*. Lund, 1936) | *yan aq* [Özbek] (Yudaxin) | *يانقاڭ يانقاڭ yan aq* [Sart] "greckiy orex,, (Nalivkin) | *yanaq* [Kazak] [(Katarinskiy)].

Yan aq kelimesi Mo ollar arasında da kullanılmı tır. XIV. asrın ikinci yarısına ait *Huayiyi yü* adlı me hur Çin Mo ol lüğatinde bu kelime *ciaq* ekinde tesbit edilmi tir. Çok eski bir kelime olan bu *ciaq* kelimesine bugün Monguorlar arasında tesadüf edilmektedir. A. Mostaert ile A. de Smedt bu kelimenin Monguorlar arasında *CiaG* "ceviz,, ekinde kullanıldı nı tesbit ediyorlar (*Le dialecte monguor parle par les Mongols du Kansou occidental*. III partie. Pei p'ing, 1933) ki bu kelimenin halk arasında eski mânasını ve kıymetini muhafaza etti ini göstermektedir (L. Ligeti: *Nyelvtudományi Közlemenyek XLVIII*, 242).

Ça atayca *bayqaq (banqaq banqan)* kelimesini bir *ياتقاڭ ** ekinden izah edebiliriz. Bu ekil eyh Süleyman Efendi lüğatinde tesbit edilmi tir: *ياتقاڭ ياتقاڭ ** kelimesi yalnız *ياتقاڭ bayqaq, ياتقاڭ banqaq* ekilerini aydınlatmakla kalmıyarak, ayrıca *ياتقاڭ banqan* ekinde de çözmektedir. Budagov lüğatinde gördü ümüz *ياتقاڭ ياتقاڭ* ekinde düzeltmek lâzımdır. Budagov'un *Baburnâme'den*. aldı ı *ياتقاڭ ياتقاڭ* ekli de yanlı tır. Do rusu *ياتقاڭ ياتقاڭ* olacaktır.

ba rin

Ça atayca *باغرين* kelimesinin *ba rin* "peigne,, mânasına geldi ini söyleyen Zenker, bu kelimeyi *Lûgat i Türkî'den* alarak *ba rin* ekinde kaydetmi tir. Pavet de Courteille lüğatinde bu kelime *باغرين* ekinde yazılarak, tıpkı Zenker'de oldu u gibi, "peigne,, diye tarif olunmaktadır. eyh Süleyman Efendi lüğatinde de bu kelime aynı ekilde kaydedilmi ye « طراق * شانه * موشط » diye izah olunmu tur. Budagov lüğatinde de *باغرين* kelimesi "tarak,, diye tarif olunmu tur. Radloff, lüğatinde bu kelimeyi "der Kamm,, diye izah ederek, *ba rin* ekinde okumu tur.

Bizim fikrimize göre, *Lûgat i Türkî'de* *باغرين* ekinde gösterilen ve « شانه » diye tarif olunan bu kelime, gerek mâna, gerek ekil bakımından yanlı tır. Eski dil yadigârlarında bu kelimeyi destekliyecek en ufak bir tanı a tesadüf edilmedi i gibi, yeni Türk dillerinde de buna benzer bir kelime ya amıyor. Bu sebeple, bu kelimeyi *Lûgat i Türkî'den* veya

ondan istifade etmi olan di er eski Ça atay lügatlerinden alarak, باغرين "tarak,, ekinde zikreden lügat kitapları aldanmı lardır.

Bahsetti imiz lügat kitaplarını Farsça شانه kelimesi a irtmı tır. *Lûgat i Türki'de* gördü ümüz bu kelime "tarak,, mânasına geldi i gibi, "the shoulderblade [kürek kemi i],, (Steingass)² mânasına da kullanılmaktadır. Bizim tahminimize göre, *Lûgat i Türki'nin* شانه kelimesi altında kastetti i mâna "tarak,, de il, "kürek kemi i,, olacaktır.¹

Çünkü bütün Ça atay lügatlerinde عر ekinde yazılan bu kelime "kürek kemi i,, mânasına gelen *ya rin* sözü ile sıkı sıkıya ba lıdır.

Ya rin, bu mânası ile, Anadolu Türkleri arasında da malûmdur. *Türkiye'de Halk A zından Söz Derleme. Dergisi'nde* bu kelime *ya rin* "sırt, arka, iki kürek arası,, *ya umı* "sırt, arka,, *yargin* " iki kürek arası, sırt,, ekillerinde tesbit edilmi tir. *Anadilden Derlemelerde* Anadolu'da "sırt, iki kürek kemi i arası,, mânasında olarak *ya umı*, *yarnı* ekillerinin varlı ı dahi kaydedilmi tir ki, kelimenin Ça atay sahasında ifade etti i mânadan farksızdır. Bugünkü Türkler arasında *ya rin* ekinde hâlâ *ya ryan* bu kelime, eski ve yeni Ça atay lügatlerinde شانه ekinde kaydedilmi ve do ru olarak "das Schulterblatt [kürek kemi i],, diye tarif olunmu tur.²

Bütün Ça atay lügatlerinde باغرين ekinde yazılarak, "tarak,, diye izah olunan *ba rin* kelimesinin *ya rin* diye okunaca ı ve "tarak,, de il, "kürek kemi i» mânasına geldi i çok açıktır.³

doltu, dültü, dolgu, bulte

Ça atayca "sırtlan,, mânasına gelen دولتو kelimesi, Vambery'nin *Cagataische Sprachstudien* ba lıklı eserinde *doltu* ekinde yazılmı tır. Zenker, bu kelimeyi eski Ça atay lügatlerinden alarak, دولتو, دلتو, دلتو ekillerinde göstermi , fakat kelimenin nasıl okunaca mını iyi tâyin edemedi i cihetle, yalnız Arap harfleri ile yazmakla iktifa

¹ eyh Süleyman Efendinin باغرين kelimesini « شانه * طراق » diye izah etmesi, kelimenin «kürek kemi i» mânasına gelmedi ine bir delil olarak kullanılamaz. Çünkü *Lûgat-i Türki'de* veya ondan istifade etmi olan eski Ça atay lügatlerinde de bu kelime شانه diye tarif olunmu tur. Fakat eyh Süleyman Efendi, bu kelimeyi hemen tamamıyla ters anhyarak, kendi Ça atay lügatinde « شانه * طراق » demi tir ki, gösterece imiz gibi yanlı tır.

² Ça atayca *ya grin* kelimesi Zenker lügatinde «das Schulterblatt; der Kamm [kürek kemi i; tarak]» diye izah edilmi se de, bunun yanlı oldu u açıktır.

³ Pavet de Courteille Ça atayca دالو *dalu* kelimesini «peigne ; omoplate [tarak ; kürek kemi i]» diye tarif etmi tir. Fakat Pavet de Courteille burada yanılmı ve istifade etti i kayna ın ifadesini yanlı anlamı tır. Çünkü *dala* kelimesi «kürek kemi i» mânasına gelmektedir. Bu *dala* (∞ *dalı*) sözü «das Schalterblatt [kürek kemi i]» mânasına birçok Türk boyları arasında hâlâ *ya adı* ı gibi, Mo ollar arasında da «os de l'epaule, omoplate» mânasında olarak *dala* (Kovalevskiy) ekinde mevcuttur.

etmi tir. Budagov lüğatinde bu kelime دلتو ekinde yazılarak dültü okunmu tur. Veliaminof Zernof, bu kelimeyi *Abu ça'dan* iktibas ederek, دلتو ekinde kaydetmi tir. Pavet de Courteille lüğatinde bu kelime دولتو ekinde tesbit edilmi tir. Radloff lüğatinde ise, دولتو ekinde okunmu tur. Yalnız, Radloff büyük lüğatinin ba ka bir yerinde bu kelimeyi eski lüğatlerden istifade ederek دلتو dültü ekinde yazmış sa da, دولتو دولتو ile دلتو dültü ekileri arasındaki derin mâna ve ekil benzerli i gözüne çarpmamı tir. *Behçet ül lüğat* sahibi, bu kelimeyi دولتو ekinde tesbit etmi tir. Thury, *Behcet ül lüğat* hakkındaki de erli eserinde bu kelimeyi dolgu ekinde okumu tur. eyh Süleyman Efendi lüğatinde bu kelime دولتو ekinde kaydedilmi tir. Yalnız, bu kelime bütün Ça atay lüğatlerinde "sırtlan,, diye tarif olundu u halde, eyh Süleyman Efendi bu kelimeye imdiye kadar hiç tesadüf edilmeyen ba ka bir mâna vermektedir: « کورچین و کفتاره شییه بر حیوان اسمیدر » .

ddialarını hiçbir tanıkla teyid etmiyen eyh Süleyman Efendinin bu izahatı yanlı tır: Ça atay lüğatleri دولتو kelimesinin « کفتاره » mânasına geldi ini söylemektedirler. Lâkin Farsça "sırtlan,, mânasına gelen bu kelimeyi tanımadı ı anlaşılan eyh Süleyman Efendi, کفتاره kelimesini Farsça کفتار " güvercin,, sözü ile karı tırarak, kendi lüğatinde: « کورچین و کفتاره شییه بر حیوان اسمیدر » diyor ki yanlı tır. Kelimenin "sırtlan,, mânasını bilmiyen Kunos, bu kelimeyi yanlı olarak "Name eines hyânenartigen Thieres,, diye izah etmi tir.

Eski ve yeni Ça atay lüğatlerinde دولتو، دولتو، دلتی، دولتو ekilerinde yazılan ve "sırtlan,, diye tarif olunan bu kelime, Ça atayca Mo olcadan girmi tir. Mo olca *deltü çinua* "loup à crinière,, (Kovalovski) kelimesi "yeleli kurt, sırtlan,, mânasına gelmektedir. (P. Pelliot: Bulletin of the School of Oriental Studies VI, 565 566). Bu kelime, me hur Leiden yazmasında دلتوچنا ekinde kaydedildi i gibi, bn Mü hennâ lüğatinde de aynı ekilde yazılmış tır. Mo olca *deltü çinua* ekilinden anlaşıldı ı gibi, Thury'nin *Behcet ül lüğat'ten* alarak dolgu ekinde okudu u دولتو kelimesi, tamamıyla yanlı tır. Bu kelimenin دولتو ekinde yazılacağı ve dültü diye okunacağı büyük bir güvenle öne sürülebilir, دولتو ekilini bilmiyen Budagov, دولتو kelimesini yanlı olarak dültü diye okudu u gibi, Radloff'un kabul ettiği دولتو، dültü ekileri de yanlı tır.

Benim fikrime göre, Ça atayca "sırtlan,, mânasına gelen بولته (بولته ∞) kelimesi de Ça atayca dültü (دولتو، دولتو، دلتی) kelimesi ile sıkı sıkıya ba lıdır. Bu kelimeye iptida Zenker'in büyük lüğatinde tesadüf ediyoruz. Kelimenin "die Hyâne (?),, mânasına geldi ini söyleyen Zenker, bu kelimeyi بولته، بولته ekilerinde göstermi tir. Zenker, bu kelimenin nasıl okunması icabetti ini katî olarak kestiremediği cihetle, yalnız

Arap harfleri ile yazmakla iktifa etmi tir. Pavet de Courteille lügatinde de bu kelime بولته بولته "hyene,, ekillerinde kaydolunmu tur. Budagov lügatinde de bu kelime, tıpkı Zenker ve Pavet de Courteille'de oldu u gibi, "sırtlan,, diye tarif olunarak, بولته بولته ekillerinde yazılmış tır. eyh Süleyman Efendi lügatinde de bu kelime بولته eklinde yazılmış tır. Yalnız, eyh Süleyman Efendi, بولته kelimesi hakkında eski lügatlerde tesadüf etti i izahatı yanlı anlıyarak, bu kelimenin , «سوخن * كفتار» * موز * سخن * نطق * كلام * نطق * » mânasına geldi ini ileri sürüyor ki yanlı tır.¹ Thury'nin gösterdi i gibi², eyh Süleyman Efendiye Farsça كفتار kelimesi a irtmı tır. Farsça "sırtlan,, mânasını ifade eden كفتار kelimesini bilmedi i anla lan eyh Süleyman Efendi, Ç a atayca دولتو kelimesini yanlı olarak izah etti i gibi, Ç a atayca بولته ekline de ba ka bir mâna vermi tir.

Pavet de Courteille, Budagov ve Zenker'in "sırtlan,, diye tarif ettikleri بولته (بولته ∞) kelimesi ile Ç a atayca دولتو (دلتي، دلتو) sözü arasındaki mâna ve ekil benzerli i kolaylıkla göze çarpacak kadar büyüktür. Bu kelimenin bizim döltü sözü olaca ı ve دولتو döke diye okunaca ı çok açıktır.

a irafu, a raqu

Zenker'in *Lûgat i Türki'den* nakletti i اغرافو a irafu "epervier,, kelimesi Pavet de Courteille lügatinde de اغرافو eklinde yazılmış tır.

Yine *Lûgat i Türki'ye* dayanan Budagov, lügatinde bu kelimeyi اغرافو tarzında gösterilmi tir. Benim tahminime göre, bu ekillerden biri basit bir noktalama yanlı ı neticesinde do mu bir ekil olacaktır. Yalnız bu kelimenin nasıl okunması ieabetti ini katî olarak kestirmek için, yeni ve sa lam tanıkların çıkmasını beklemeliyiz. Çünkü, bugünkü Türk dillerinde bu çözüme en ufak bir esas olabilecek hiçbir ey yoktur.

yuqum, yufum

Tıpkı bunun gibi, Zenker, Budagov, eyh Süleyman Efendi ve Radloff gibi müellifler tarafından nakledilmi olan يوقوم yuqum "mou, doux, tendre,, kelimesi de Pavet de Courteille'in Ç a atay lügatinde يوقوم eklinde yazılmış tır. Radloff, lüğatinin ba ka bir yerinde bu kelimeyi Pavet de Courteille'den alarak yufum eklinde kaydetmi se de, يوقوم ve يوقوم ekillerini arasındaki ekil ve mâna benzerli i gözüne çarpmamı tır.

¹ eyh Süleyman Efendinin zikretti i بولته eklini bulte diye okuyan Kunos, bu kelimeyi «Wort, Rede» tarzında tarif etmi tir.

² A «Behdset ül Lugat» ez. esagataj szotar. 23 24. s.

Benim tahminime göre, bu ekillerden biri yanlı tır. Mamafih, eldeki tanıkların azlı ı ve çürüklü ü, do ru ekli bulmak imkânını imdilik ortadan kaldırmı gibidir.

añğit

Ça atayca انكغيت *an it* (Radloff) kelimesi de Türk dili tarihçileri için imdilik karanlık bir bilmece te kil etmektedir.

Radloff, lüğatinde *an it* "rothe und weisse Schminke,, ekinde tesbit etti i bu kelimeyi eyhiçinma2.796 Tw 0.016 T3.1bie

sonra, Soyut a zında kullanılmakta olan *eñgiske* (Katanov) kelimesini zikredebiliriz. Mamafih bu küçük Türk diline Mo olcadan geçmi olan bu yeni kelimenin bizim ادكفت kelimesi ile hiçbir münasebeti olmadı ı açıktır.¹ Nihayet Türk dillerinde " rouge ,, mânasına gelen bir kelime daha vardır